

หลักธรรมาภิบาลกับการเมืองในสังคมไทย

Good governance and Politics in Thai Society

พระมหาธนภัทร อภิชาโน (จะโต), ดร.*

Phramaha Thanaphat Aphijano (Jato)*

มหาวิทยาลัยมหามกุฏราชวิทยาลัย วิทยาเขตสิรินธรราชวิทยาลัย*

Mahamakut Buddhist university, Sirindhornrajavidyalaya Campus*

บทคัดย่อ

การนำหลักการบริหารการจัดการบ้านเมืองที่ดี หรือหลักธรรมาภิบาลมาใช้ มีความจำเป็นอย่างยิ่งสำหรับประเทศไทยเราเพราะหลักธรรมาภิบาล ก็คือ หลักการบริหารที่สามารถตรวจสอบได้อย่างมีประสิทธิภาพ และเป็นระบบที่เปิดโอกาสให้ประชาชนได้มีส่วนร่วม ในปัจจุบันสถานการณ์ด้านการเมืองเศรษฐกิจ และสังคม การบริหารงานของรัฐทั้งภายในและต่างประเทศมีความเปลี่ยนแปลงไปมากและเป็นไปอย่างรวดเร็ว กว้างขวางทั้งนี้ก็เนื่องมาจากความก้าวหน้าทางด้านการสื่อสารเทคโนโลยี การถ่ายทอดข้อมูลข่าวสารอย่างรวดเร็วสู่ประชาชน ในขณะที่สภาพแวดล้อมได้เปลี่ยนแปลงไปอย่างรวดเร็วเข้าสู่ยุคโลกาภิวัตน์ แต่ระบบการบริหารงานของภาครัฐและสังคมไทยโดยรวมที่ผ่านมานี้ไม่สอดคล้องไม่ทันต่อความเปลี่ยนแปลงที่เกิดขึ้นอย่างรวดเร็ว

ดังนั้น การปรับเปลี่ยนบทบาทของสังคมโดยการนำหลักการบริหารการจัดการบ้านเมืองที่ดี หรือหลักธรรมาภิบาลมาใช้ จึงมีความจำเป็นอย่างยิ่งสำหรับประเทศไทยเราเพราะหลักธรรมาภิบาล ก็คือ หลักการบริหารที่สามารถตรวจสอบได้ มีประสิทธิภาพและเป็นระบบที่เปิดโอกาสให้ประชาชนได้มีส่วนร่วมโดยสามารถเสนอข้อเรียกร้องมีการรวมตัวของประชาชน กลุ่มมวลชนผู้ใช้แรงงานและองค์กรภาคเอกชนเพื่อเข้ามามีบทบาทในการติดตาม ตรวจสอบการดำเนินการทางการเมืองและการบริหารงานภาครัฐ ตลอดจนการประกอบธุรกิจเอกชน เพื่อให้เกิดความโปร่งใสในการปฏิบัติงาน ซึ่งจะส่งผลให้ประชาชนโดยรวมและสังคมไทยเติบโตด้วยความแข็งแกร่งสามารถแข่งขันกับต่างประเทศได้อย่างมีประสิทธิภาพ อันจะช่วยให้ประเทศชาติมีความสงบสุขและพัฒนาอย่างรวดเร็วและยั่งยืนต่อไป

คำสำคัญ : ธรรมาภิบาล, การเมือง.

Abstract

Application of principles for good public administration or the principles of good governance are very necessary for our country. It is because the principle of good governance is effective for administration which is auditable, and is a system that allows people to participate in the current political, economic, social, and governmental affairs both within and outside the country. There has been a lot of changes, and the speed is fast and specious. This

is due to the advances in communication technology and the rapid transfer of information to the people. While the environment has changed dramatically and quickly into the era of globalization, but in the past the government administration system and the Thai society as a whole were not in line with the rapid changes.

Therefore, it is very necessary for our country to change the role of society by applying the principles of good governance or good governance. It is because the principle of good governance is verifiable management. It is effective and systematic that allows people to participate which can propose a request for gathering of masses of labor users and private organizations to play a role in tracking to examine political action and government administration as well as private business operations to ensure transparency in performance. This will result in the people as a whole and Thai society to grow with strength. It can compete with other countries effectively. This will help the country have peace and develop quickly and sustainably.

Keywords : Good governance, Politics.

บทนำ

การนำหลักธรรมาภิบาลมาใช้ในองค์กรปกครองส่วนท้องถิ่นในสังคมไทย จึงเป็นแนวทางสำคัญที่จะช่วยให้การเมืองและองค์กรปกครองส่วนท้องถิ่นที่มีการบริหารจัดการมีความโปร่งใสและลดปัญหาการทุจริตคอร์รัปชันลงได้ คำว่า ธรรมาภิบาล เริ่มปรากฏครั้งแรก ในรายงานของ World Bank ปี ค.ศ. 1989 นับตั้งแต่ทศวรรษ 1990 เป็นต้นมา องค์การพัฒนาระดับสากลทั้ง IMF, World Bank และ UN ตลอดจนนักวิชาการประเทศต่าง ๆ เริ่มให้ความสนใจทำการวิจัยและพัฒนาแนวคิดธรรมาภิบาลมากขึ้น (อรพินท์ สฟโชคชัย, 2541, หน้า 4) (OrapinSubchokchai (1998)

ประเทศไทยได้เริ่มนำแนวคิดธรรมาภิบาลมาใช้หลังจากประเทศประสพวิกฤติเศรษฐกิจในปี พ.ศ.2540 จนต้องขอรับความช่วยเหลือทางการเงินจากกองทุนการเงินระหว่างประเทศ และในรัฐธรรมนูญแห่งราชอาณาจักรไทยพุทธศักราช 2540 ได้วางรากฐานและกฎเกณฑ์อันสอดคล้องกับหลักธรรมาภิบาลที่มีส่วนช่วยส่งเสริมความเข้มแข็งแห่งสังคมประชาธิปไตยทั้งในระดับชาติและในระดับท้องถิ่น ซึ่งตลอดระยะเวลาที่ผ่านมา รัฐบาลได้พยายามสนับสนุนให้องค์กรปกครองส่วนท้องถิ่นไทยมีการบริหารงานตามหลักธรรมาภิบาล โดยเฉพาะการออกระเบียบสำนักนายกรัฐมนตรี ว่าด้วยการบริหารกิจการบ้านเมืองที่ดี พ.ศ. 2542 ซึ่งมีผลบังคับใช้กับทุกส่วนราชการตั้งแต่วันที่ 11 สิงหาคม พ.ศ. 2542 โดยมีความมุ่งหมายที่จะสร้างระบบการบริหารที่ดีในทุกภาค

ส่วนของสังคมทั้งภาครัฐภาคธุรกิจเอกชนและภาคประชาชน โดยกำหนดองค์ประกอบธรรมาภิบาลให้หน่วยงานข้าราชการรวมทั้งองค์กรปกครองส่วนท้องถิ่นนำไปปฏิบัติ ซึ่งมีองค์ประกอบที่สำคัญอยู่ 6 ประการ คือหลักความโปร่งใส หลักนิติธรรมหลักความสำนึกรับผิดชอบ หลักความเสมอภาค หลักความคุ้มค่า และหลักการมีส่วนร่วมและต่อมาได้มีพระราชกฤษฎีกาว่าด้วยหลักเกณฑ์และวิธีการบริหารกิจการบ้านเมืองที่ดี พ.ศ. 2546 ออกมาแทน แต่เจตนารมณ์และแนวคิดของหลักธรรมาภิบาลทั้ง 6 ประการก็ยังคงดำรงอยู่ (สถาบันพระปกเกล้า, 2547, หน้า 18) King Prajadhipok's Institute (2005)

หลักธรรมาภิบาลนี้ ซึ่งมีเนื้อหาที่ปรากฏอยู่ในเอกสารหลายฉบับ กล่าวคือ เป็นระเบียบเพื่อจัดระบบบริหารกิจการบ้านเมืองและสังคมให้มีประสิทธิภาพ ซึ่งประกอบไปด้วยหลักการสำคัญหลายประการแล้วแต่วัตถุประสงค์ขององค์กรที่จะนำมาใช้หลักการที่มีผู้นำไปใช้อยู่เสมอ คือ หลักการมีส่วนร่วมของประชาชน อย่างไรก็ตามในภาคราชการได้เริ่มดำเนินการสร้างหลักธรรมาภิบาลขึ้นแล้ว กล่าวคือ ได้มีระเบียบสำนักนายกรัฐมนตรีว่าด้วยการสร้างระบบบริหารกิจการบ้านเมืองและสังคมที่ดี พ.ศ. 2542 และประกาศในราชกิจจานุเบกษา เมื่อวันที่ 10 สิงหาคม พ.ศ. 2542 ระเบียบนี้มีผลบังคับใช้กับหน่วยงานของรัฐตั้งแต่วันที่ 11 สิงหาคม พ.ศ. 2542 เป็นต้นมา โดยระเบียบนี้กำหนดให้ทุกหน่วยงานของรัฐดำเนินการบริหารจัดการโดยยึดหลักการ 6 หลักดังที่ได้กล่าวไว้แล้วนั้น โดยมีสาระสำคัญ ดังนี้

1. หลักนิติธรรม ได้แก่ การตรากฎหมายข้อบังคับต่าง ๆ ให้ทันสมัยและเป็นธรรม เป็นที่ยอมรับของสังคม และสังคมยินยอมพร้อมใจปฏิบัติตามกฎหมาย กฎข้อบังคับเหล่านั้น โดยถือว่าเป็นการปกครองภายใต้กฎหมายมิใช่ตามอำเภอใจ หรืออำนาจของตัวบุคคล
2. หลักคุณธรรม ได้แก่ การยึดมั่นในความถูกต้องดีงาม โดยรณรงค์ให้เจ้าหน้าที่ของรัฐยึดถือหลักนี้ในการปฏิบัติหน้าที่ให้เป็นตัวอย่างแก่สังคมและส่งเสริมสนับสนุนให้ประชาชนพัฒนาตนเองไปพร้อมกันเพื่อให้คนไทยมีความซื่อสัตย์สุจริต จริ่งใจ ขยัน อดทนมีระเบียบวินัยประกอบวิชาชีพสุจริตจนเป็นนิสัยประจำชาติ
3. หลักความโปร่งใส ได้แก่ การสร้างความไว้วางใจซึ่งกันและกันของคนในชาติ โดยปรับปรุงกลไกการทำงานขององค์กรทุกวงการให้มีความโปร่งใส มีการเปิดเผยข้อมูลข่าวสารที่เป็นประโยชน์อย่างตรงไปตรงมาด้วยภาษาที่เข้าใจง่าย ประชาชนเข้าถึงข้อมูลข่าวสารได้สะดวกและมีกระบวนการให้ประชาชนตรวจสอบความถูกต้องชัดเจนได้
4. หลักความมีส่วนร่วม ได้แก่ การเปิดโอกาสให้ประชาชนมีส่วนร่วมรับรู้และเสนอความเห็นในการตัดสินใจปัญหาสำคัญของประเทศ ไม่ว่าด้วยการแจ้งความเห็น การไต่สวนสาธารณะ การประชาพิจารณ์ การแสดงประชามติหรืออื่น ๆ
5. หลักความรับผิดชอบต่อสังคม ได้แก่ การตระหนักในสิทธิหน้าที่ความสำนึกในความรับผิดชอบต่อสังคม การใส่ใจปัญหาสาธารณะของบ้านเมืองและกระตือรือร้นในการแก้ปัญหาตลอดจนการเคารพในความคิดเห็นที่แตกต่าง และความกล้าที่จะยอมรับผลจากการกระทำของตน

6. หลักความคุ้มค่า ได้แก่ การบริหารจัดการและใช้ทรัพยากรที่มีจำกัด เพื่อให้เกิดประโยชน์สูงสุดแก่ส่วนรวม โดยธรรมาภิบาลให้คนไทยมีความประหยัด ใช้ของอย่างคุ้มค่า สร้างสรรค์สินค้าบริการที่มีคุณภาพสามารถแข่งขันได้ในเวทีโลกและรักษาพัฒนาทรัพยากรธรรมชาติให้สมบูรณ์ยั่งยืนสำหรับในภาคเอกชนและภาคประชาสังคม การสร้างธรรมาภิบาลให้เกิดขึ้นนั้น ยังไม่มีการดำเนินการในเรื่องนี้อย่างกว้างขวาง รวมทั้งประชาชนยังขาดความเข้าใจในเรื่องนี้อย่างดีพอ จึงทำให้ยังขาดกลไกของการตรวจสอบและการกำกับดูแลในทางปฏิบัติงานเพื่อก่อให้เกิดธรรมาภิบาลขึ้น

ความหมายของธรรมาภิบาล

คำว่า “ธรรมาภิบาล” เริ่มนำมาใช้กันเมื่อประมาณ 10 กว่าปีที่ผ่านมา โดยปรากฏในรายงานของธนาคารโลก เมื่อปี ค.ศ. 1989 เมื่อแนวความคิดนี้เข้ามาในประเทศไทยในช่วงปี พ.ศ. 2540 นักวิชาการหลายท่านได้แปลความหมายของคำว่า “ธรรมาภิบาล” โดยเสนอให้ใช้คำว่า “กลไกประชาธิปไตย” บ้าง “ประชาธิปไตย” บ้าง “ธรรมรัฐ” บ้าง “สุจริตการ” บ้าง แต่ในที่นี้จะขอใช้คำว่า “ธรรมาภิบาล” ซึ่งเป็นคำที่นิยมใช้กันมาก เพราะคำว่า ธรรมาภิบาล จะมีความหมายที่กว้างครอบคลุมทั้งทางบริหารจัดการที่ดีขององค์การธุรกิจ และการบริหารการปกครองที่ดีของภาครัฐ

อาจารย์ธีรยุทธ บุญมี ซึ่งเรียกว่า ธรรมรัฐ ได้ให้ความหมายว่า คือ การบริหารจัดการประเทศที่ดีในทุก ๆ ด้าน และทุก ๆ ระดับ การบริหารจัดการที่ดีดังกล่าวจะเกิดขึ้นได้ก็ต่อเมื่อมีหลักคิดว่าทั้งประชาชน ข้าราชการ บริหารประเทศเป็นหุ้นส่วนกันในการกำหนดชะตากรรมประเทศ แต่การเป็นหุ้นส่วน ไม่ใช่หลักประกันว่าจะเกิดธรรมรัฐหรือการมีกฎเกณฑ์กติกาที่ก่อจะให้เกิดความโปร่งใส ตรวจสอบได้ ประสิทธิภาพ ความเป็นธรรมและการมีส่วนร่วมของสังคมในการกำหนดนโยบายบริหารตรวจสอบ ประเมินผลอย่างจริงจัง

หน่วยงานสังกัดองค์การสหประชาชาติ ได้ให้นิยามความหมายของคำว่า ธรรมาภิบาล ว่าเป็นการใช้อำนาจทางการเมืองการบริหารและเศรษฐกิจในการดำเนินการกิจ กิจกรรมต่าง ๆ ของประเทศในทุกระดับโดยมีระบบกลไกกระบวนการสถาบันซึ่งประชาชนและกลุ่มต่าง ๆ สามารถแสดงออกถึงความต้องการผลประโยชน์ การใช้สิทธิและหน้าที่ตามกฎหมายการประสานประนีประนอมความแตกต่างโดยผ่านกลไก กระบวนการและสถาบันเหล่านั้น

จากความหมายของนักวิชาการที่ได้ให้คำจำกัดความเกี่ยวกับ ธรรมาภิบาล ดังกล่าวข้างต้นนั้น จะเห็นได้ว่ามีแนวความคิดที่คล้ายคลึงกัน ซึ่งอาจจะสรุปได้ว่า ธรรมาภิบาล จะให้ความสำคัญกับองค์ประกอบ 3 ส่วน คือ

1. ภาครัฐ (Public Sector) ซึ่งจะมีส่วนช่วยเสริมสร้างและปฏิรูประบบการเมือง กฎหมายและการบริหารราชการ
2. ภาคเอกชน (Private Sector) ซึ่งจะมีส่วนช่วยในการประกอบธุรกิจที่ดีและดำเนินธุรกิจอย่างซื่อสัตย์สุจริต เที่ยงธรรม และมีความรับผิดชอบต่อสังคมส่วนรวมซึ่งจะทำให้ประเทศชาติมีความเจริญรุ่งเรือง

3. ภาคประชาชนหรือองค์กรต่าง ๆ (Civil Society) จะมีส่วนช่วยในการเกื้อหนุนการดำเนินการทางด้านเศรษฐกิจ สังคม การเมือง โดยการระดมกลุ่มต่าง ๆ ให้เข้ามามีส่วนร่วมในกิจกรรมต่าง ๆ และสามารถตรวจสอบการทำงานทั้งภาครัฐและภาคธุรกิจเอกชนให้ตั้งอยู่ในความถูกต้องได้

รัฐธรรมนูญกับการพัฒนาธรรมาภิบาล

รัฐธรรมนูญแห่งราชอาณาจักรไทย พ.ศ. 2540 ซึ่งเป็นกฎหมายสูงสุดของการปกครองประเทศ เมื่อพิจารณาถึงเนื้อหาโดยรวมแล้วจะเห็นได้ว่ารัฐธรรมนูญได้วางระบบบริหารบ้านเมืองให้เป็นประชาธิปไตยมากยิ่งขึ้น ค้ำครองสิทธิและเสรีภาพของประชาชน เพิ่มกลไกการทำงานในการตรวจสอบระบบการเมืองและระบบราชการให้ใช้อำนาจอย่างชอบธรรมและมีประสิทธิภาพ ส่งเสริมให้ประชาชนได้มีส่วนร่วมในการบริหารบ้านเมืองมากยิ่งขึ้น เพื่อการจัดความยุติธรรมในบ้านเมือง ส่งเสริมให้เกิดการปฏิรูประบบผู้แทน อาจกล่าวได้ว่ามาตรการที่ปรากฏในรัฐธรรมนูญนี้ได้วางรากฐานของการพัฒนาธรรมาภิบาลของสังคมไทยไว้ ซึ่งสามารถสรุปเป็นประเด็นหลัก ๆ ที่สำคัญได้ ดังนี้

1. การส่งเสริมและคุ้มครองสิทธิเสรีภาพของประชาชน
2. การปฏิรูประบบราชการ
3. การปฏิรูปศาลและระบบการตรวจสอบ
4. การปฏิรูประบบผู้แทน
5. การจัดความยุติธรรมในบ้านเมือง

การเมืองในสังคมไทย

การเมืองเป็นเรื่องของการต่อสู้เพื่ออำนาจ อำนาจหน้าที่หรือความขัดแย้ง (Conflict) (Easton, 1960) ซึ่งเกิดขึ้นในกระบวนการทางสังคมในรูปของกิจกรรมที่มีทั้งการแข่งขันและการร่วมมือ และการใช้อำนาจเพื่อแสวงหาผลประโยชน์ในระดับบุคคล กลุ่มคนต่อกลุ่มคน และสังคมต่อสังคม (Wolin, 1960) อย่างไรก็ตามในสภาพของความเป็นจริงการเมืองกลับกลายเป็นเรื่องของอิทธิพลและผู้ทรงอิทธิพลหรือผู้ที่สามารถได้รับหรือกอบโกยเอาสิ่งที่มีคุณค่าต่าง ๆ ในสังคม อันได้แก่อำนาจ ความเคารพนับถือ ความนิยมชมชอบ ความยุติธรรม ความอยู่ดีกินดี ความมั่นคงชำนาญ และความรอบรู้ได้มากที่สุด (Lasswell, 1970) ชีวิตกับการเมืองเกี่ยวข้องกัน เพราะการเมืองเข้ามามีอิทธิพลต่อชีวิตของมนุษย์ทุกคน กล่าวคือ ผลการบริหารของรัฐนำไปสู่การพัฒนาบ้านเมืองเพื่อความอยู่ดีกินดีมีสุขของประชาชน ชีวิตกับการเมืองจึงมีปฏิสัมพันธ์กัน (สัญญา เคนาภูมิ, 2560) ซึ่ง อริสโตเติล (Aristotle) กล่าวว่า รูปแบบการปกครองใดก็ตามที่ส่งเสริมให้ผู้ปกครองใช้อำนาจเพื่อประโยชน์สุขของส่วนรวมถือเป็นรูปแบบที่ดีในขณะเดียวกันรูปแบบการปกครองที่ส่งเสริมให้ผู้ปกครองใช้อำนาจเพื่อผลประโยชน์ส่วนตนและพรรคพวกนั้นเป็นรูปแบบที่ไม่ดี ฉะนั้นเพื่อป้องกันมิให้ผู้มีอำนาจทางการเมืองการปกครองใช้

อำนาจเพื่อประโยชน์ของตนและพวกพ้อง นักปรัชญาการเมืองจึงเห็นว่าประชาชนจึงเป็นผู้มีสิทธิที่จะเป็นผู้กำหนดตัวผู้ปกครอง รูปแบบการปกครองนี้เรียกว่า “ระบอบประชาธิปไตย” (Copelend & Lawrence (Eds.), 1985) อย่างไรก็ตามประชาธิปไตยอาจมองได้ 3 มิติด้วยกัน ได้แก่ มิติอุดมการณ์ทางการเมือง มิติรูปแบบการปกครอง และมิติวิถีชีวิตของประชาชน ทั้งสามอย่างอาศัยหลักการแห่งประชาธิปไตย เช่น (Mayo, 1976; Neumann, 1995 ; และ Ranny, 1972) การยึดถือเหตุผล การเน้นความสำคัญของปัจเจกชน การถือรัฐเป็นเครื่องมือของประชาชน การอาศัยความสมัครใจเป็นใหญ่ การยึดถือกฎเหนือกฎ การเน้นความสำคัญของวิธีการ การถือความเห็นพ้องต้องกันเป็นหลักในมนุษย์สัมพันธ์การถือสมภาพ หรือความเท่าเทียมกัน ขั้นตอนมูลฐานของมนุษย์ซึ่งออกมาในลักษณะของรูปธรรม ดังนี้ การควบคุมผู้วางนโยบายโดยประชาชนความเสมอภาคทางการเมืองเสรีภาพทางการเมืองหรือประสิทธิผลในการควบคุมโดยประชาชน ยึดเสียงส่วนมาก อำนาจอธิปไตยมาจากพลเมืองการเลือกผู้นำเป็นไปโดยเสรีผู้นำมีความรับผิดชอบการสนับสนุนระบบพรรคการเมืองหลายพรรค การไม่กีดกันการมีส่วนร่วมทางการเมืองการบริหารการปกครองการส่งเสริมครรลองทัศน์คติแบบประชาธิปไตย เน้นความเชื่อมั่นในความดีของมนุษย์การรับฟังความคิดเห็นเป็นต้น

ลักษณะประการสำคัญของการเมือง

คำว่า “การเมือง” เป็นคำที่ผู้คนโดยทั่วไปจะได้ยินเป็นการบ่อยครั้งโดยเฉพาะเมื่อเกิดเหตุการณ์การเปลี่ยนแปลงภายในประเทศคำเหล่านี้เราจะมีคามคุ้นเคยกันดี ที่นี้เมื่อตั้งคำถามว่า การเมืองมีความหมายอย่างไร ทำไมประชาชนคนไทยหรือพลเมืองต้องถือเอามาเป็นเรื่องใกล้ตัวและต้องทำความเข้าใจในหลักและกระบวนการ แต่เมื่อเราศึกษาค้นคว้าแล้วจะพบว่า คำตอบนี้มีความหลากหลายและข้อสรุปของนิยามความหมายที่ชัดเจนเฉพาะเจาะจงจริง ๆ เป็นเรื่องที่ทำได้ยาก แต่อย่างไรก็ตามเมื่อเราทำการศึกษาล้วนนำมาวิเคราะห์สู่การสังเคราะห์แล้วจะพบว่าการเมือง เป็นเรื่องที่ผูกติดกับระบบความเป็นรัฐ เป็นการจัดสรรสิ่งที่มีคุณค่าหรือทรัพยากร โดยมีอำนาจที่เป็นที่ยอมรับกันมาทำให้เกิดการปฏิบัติตาม หรือเป็นเรื่องของการที่มีคนกลุ่มหนึ่งใช้อิทธิพลต่อคนอีกกลุ่มหนึ่ง เพื่อให้ได้มาซึ่งสิ่งที่มีคุณค่าทางสังคม สิ่งที่มีคุณค่าทางสังคมในที่นี้มีได้หลายอย่าง เช่น อำนาจ ความศรัทธา นับถือ ความยุติธรรม ความนิยมชมชอบความอยู่ดีกินดี ความมั่งคั่ง ความรอบรู้ทักษะ เป็นต้น บางครั้งจะถูกตีกรอบเอาไว้ว่าเป็นความสัมพันธ์ของมนุษย์ในระบบการเมือง ซึ่งสามารถแยกออกจากความสัมพันธ์ของมนุษย์ในระบบย่อยอื่น ๆ ของสังคมได้ โดยที่ระบบการเมืองจะมีเป้าหมายในตัวเองที่แตกต่างจากระบบย่อยอื่น ๆ ของสังคม เช่นระบบวัฒนธรรม ระบบเศรษฐกิจ ระบบการศึกษา (ชลธิศธีระรัฐ, 2551)

ดังนั้น การเมืองจึงเป็นกิจกรรมและเป็นกระบวนการที่เกิดขึ้นในระบบการเมืองโดยมีเป้าหมายเพื่อให้สังคมบรรลุถึงเป้าหมายข้อตกลงทางผลประโยชน์ร่วมกันนั่นก็คือ เป้าหมายในการจัดสรรทรัพยากรและสิ่งที่มีคุณค่าร่วมกันในสังคม ซึ่งเป็นมิติหนึ่งของพฤติกรรมความสัมพันธ์หรือสถาบันของมนุษย์ที่เกี่ยวข้องกับการใช้อิทธิพล การควบคุม การใช้อำนาจและอำนาจหน้าที่ภายในระบบการเมือง กล่าวอีกนัยหนึ่งก็คือ การเมืองเป็น

เรื่องของการก่อร่าง สร้างและแบ่งปันอำนาจกันภายในระบบการเมืองหรือภายในรัฐซึ่งจากมิติของการแสวงหาและแบ่งปันอำนาจดังกล่าวนี้ การเมืองจะมีความหมายแคบลงมาโดยเป็นเรื่องที่เกี่ยวกับการปกครอง แต่การจัดสรรสิ่งที่มีคุณค่าในสังคมโดยรัฐหรือผู้มีอำนาจและอิทธิพลนั้นไม่ว่าจะด้วยวัตถุประสงค์ใด ก็ตามอาจมองได้ว่าเป็นเรื่องของการครอบงำ หรือการมีอำนาจเหนือผู้อื่น ผ่านทางสถาบันต่าง ๆ ของรัฐ สะท้อนให้เห็นลักษณะของรัฐซึ่งเป็นชุมชนของมนุษย์ในพื้นที่อันมีอาณาเขตที่แน่นอน สามารถใช้กำลังและความรุนแรงบนพื้นฐานของการอ้างความชอบธรรม หรือเป็นเรื่องที่ยอมรับได้นอกเหนือจากที่กล่าวมา หากพิจารณาในแง่ของบทบาททางการเมืองสื่อสารมวลชนหรือสื่อมวลชนที่มีความสำคัญต่อชีวิตประจำวันและมีอิทธิพลอย่างสูงต่อการรับรู้และทัศนคติของมวลชนซึ่งส่งผลให้สื่อมวลชนมีความเกี่ยวข้องสัมพันธ์กันอย่างมากกับการเมืองหรือรัฐ ทั้งนี้สื่อมวลชนเกี่ยวข้องสัมพันธ์โดยตรงกับการเมืองและรัฐใน 2 รูปแบบใหญ่ ๆ คือ

1. การมีอิทธิพลทางอุดมการณ์ในการสร้างรูปแบบของชีวิตและรูปแบบทางความคิด หรือการสร้างความคิด ความเชื่อ การรับรู้ให้ผู้รับสื่อคล้อยตามนั่นเอง (เอก ตั้งทรัพย์วัฒนา, 2551)

2. การส่งผลต่อการเมืองในระบบประชาธิปไตยผ่านการจัดวาระนโยบาย การบิดเบือนข่าว การสร้างข่าวเพื่อเบี่ยงเบนความสนใจของสาธารณะจากปัญหาที่เป็นอยู่และการใช้โทรทัศน์เพื่อเป็นเครื่องมือในการโฆษณาหาเสียงให้ได้รับความนิยมดังนั้น จะเห็นได้ว่า สื่อและเสรีภาพของสื่อมีความสำคัญต่อการเมืองเป็นอย่างมากโดยในทางรัฐศาสตร์แล้วถือว่า สื่อมวลชนต้องมีเสรีภาพในการเข้าถึงข้อมูลข่าวสารและในการแสดงความคิดเห็นอย่างเสรี สิ่งนี้ถือเป็นเสาหลักหนึ่งของประชาธิปไตย (เอก ตั้งทรัพย์วัฒนา, 2551) แต่อย่างไรก็ตามปรากฏอยู่เสมอว่าผู้ที่กุมอำนาจรัฐ หรือรัฐบาลมักไม่สามารถอดทนต่อการที่สื่อมวลชนมีเสรีภาพและทำการวิพากษ์วิจารณ์รัฐบาลได้ จึงมักมีแนวความคิดว่า ต้องควบคุมการสื่อสารมวลชนไว้ให้ได้มากที่สุด บางครั้งก็มีการใช้กลไกทางเศรษฐกิจและธุรกิจเข้าไปครอบงำหรือแทรกแซงสื่อเพื่อกำกับทิศทางการนำเสนอข่าวสารให้เป็นไปในลักษณะที่รัฐต้องการ

ฉะนั้น จึงเกิดการใช้กลยุทธ์ กลไกหรือมาตรการต่าง ๆ ในการควบคุม ครอบงำ หรือแทรกแซงสื่อมวลชนเพื่อควบคุมหรือแย่งชิงพื้นที่สาธารณะโดยเฉพาะอย่างยิ่งพื้นที่สาธารณะในสื่อมวลชนที่ส่งผลต่อการมีอำนาจครอบงำหรือมีอิทธิพลต่อความคิด ความเชื่อ และการรับรู้ของมวลชนหรือของสาธารณะ หากพิจารณาในแง่มุมดังกล่าวนี้ การเมืองจึงมีความหมายถึงการใช้วาทกรรมอันเป็นปฏิบัติการเชิงอำนาจเพื่อเข้าไปครอบงำมวลชนหรือผู้หนึ่งผู้ใด หรือเพื่อควบคุมพื้นที่สาธารณะ โดยเฉพาะอย่างยิ่งพื้นที่สาธารณะในสื่อมวลชน

รูปแบบและลักษณะวิถีทางวัฒนธรรมทางการเมืองในระบบประชาธิปไตย วัฒนธรรมทางการเมืองในระบบประชาธิปไตยนั้นมีความนิยมอย่างแพร่หลาย ซึ่งประเทศต่าง ๆ ในโลกได้นำมาใช้เป็นระบบในการปกครองและบริหารประเทศ นับตั้งแต่หลังสิ้นสุดยุคสงครามเย็นระหว่างประเทศมหาอำนาจตะวันตกซึ่งมีประเทศสหรัฐอเมริกาและอดีตสหภาพโซเวียต สังคมการเมืองที่ใช้การปกครองในระบบประชาธิปไตยไม่สามารถทำให้ประชาชนในประเทศนั้น ๆ มีวัฒนธรรมทางการเมืองแบบประชาธิปไตยที่สมบูรณ์แท้จริงเกิดขึ้นได้ทันที แต่ต้องมีการพัฒนาและศึกษาอบรม หรือบ่มเพาะประชาชนในระบบประชาธิปไตยจนมีวัฒนธรรมทาง

การเมืองที่สอดคล้องกับวิถีชีวิตของประชาชนของประเทศนั้น ๆ ประชาชนต้องมีจิตใจปรารถนาในการปกครองระบอบประชาธิปไตยและมีจิตสำนึกหรือวัฒนธรรมทางการเมืองในระบอบประชาธิปไตย โดยเฉพาะในประเด็นดังต่อไปนี้ (สมปอง รักษาธรรม, 2552)

1. จิตสำนึกและความศรัทธาในระบอบการปกครองแบบประชาธิปไตย เมื่อประชาชนศรัทธาแล้วจะมีความเชื่อมั่น ถ้าหากมีอะไรเกิดขึ้นกับระบอบประชาธิปไตย ประชาชนจะต้องออกมาปกป้องระบบการเมืองที่ต้องรักษาเอาไว้คือระบอบประชาธิปไตยเพราะเป็นระบบการปกครองที่เสียหายน้อยที่สุด เพราะมีหลักการเคารพในเรื่องศักดิ์ศรีความเป็นมนุษย์ มีจิตสำนึกและความศรัทธาในระบอบประชาธิปไตยจะต้องมีขึ้นในหมู่ประชาชนและผู้นำทางการเมืองจึงทำให้ระบอบประชาธิปไตยประสบความสำเร็จ

2. จิตสำนึกในเรื่องสิทธิเสรีภาพ เป็นหลักการที่สำคัญของระบอบประชาธิปไตย หลักสิทธิเสรีภาพเป็นหลักการที่สำคัญขั้นพื้นฐานของระบบเสรีประชาธิปไตย เป็นการรับรองสิทธิเสรีภาพของประชาชนทั่วไป เช่น สิทธิในการแสดงความคิดเห็น สิทธิในการชุมนุม สิทธิในการได้รับการศึกษา สิทธิในการเลือกถิ่นที่อยู่อาศัย สิทธิในการเลือกประกอบอาชีพ และสิทธิในการรับรู้ข่าวสาร เป็นต้น

3. จิตสำนึกในการต่อสู้เพื่อสิทธิของตนเองและการเคารพสิทธิของผู้อื่น ผู้ที่มีจิตใจเป็นประชาธิปไตยจะต้องพร้อมที่จะต่อสู้เพื่อสิทธิเสรีภาพของตนเองอันชอบธรรม เช่น ถ้าตนเองถูกกีดกันไม่ให้ลงคะแนนเสียงใช้สิทธิเลือกตั้งจะต้องต่อสู้เพื่อให้ได้สิทธิของตนเองนั้นกลับคืนมาซึ่งถือเป็นสิทธิขั้นพื้นฐานของประชาชน การต่อสู้เพื่อสิทธิอันชอบธรรมถือเป็นหลักการของประชาธิปไตย แต่ในการต่อสู้เพื่อสิทธิของตนเองนั้นจะต้องเคารพสิทธิของผู้อื่นด้วย และจะต้องไม่ไปละเมิดสิทธิของผู้อื่น หากเป็นการเอาแต่ได้เพื่อตนเองโดยไม่คำนึงถึงสิทธิของผู้อื่นเป็นการแสดงว่าผู้นั้นขาดจิตสำนึกที่ดีในระบอบประชาธิปไตยจะกลายเป็นเรื่องการเห็นแก่ตัว

4. จิตสำนึกในเรื่องเสียงส่วนใหญ่และสิทธิของเสียงส่วนน้อย หลักการตัดสินใจขัดแย้งและการคลี่คลายข้อขัดแย้งในระบอบประชาธิปไตยนั้น คือการออกเสียงลงคะแนนก็ใช้เสียงข้างมากและเสียงส่วนใหญ่เป็นเกณฑ์ในการตัดสินใจ แต่การใช้เสียงส่วนใหญ่จะต้องไม่ขัดต่อสิทธิของเสียงส่วนน้อยต้องเคารพและรับฟังเสียงส่วนน้อยในขณะเดียวกันนั้นเสียงส่วนใหญ่จะมาลงคะแนนเพื่อไปจำกัดสิทธิของเสียงส่วนน้อยไม่ได้

5. จิตสำนึกในเรื่องหลักความเสมอภาค คือหลักความเสมอภาคกันในทางกฎหมาย ชายและหญิงมีสิทธิเสรีภาพเท่าเทียมกัน ประชาชนทุกคนอยู่ภายใต้กฎหมายฉบับเดียวกันซึ่งใช้บังคับกับทุกคนในสังคมและหลักความเสมอภาคในทางการเมือง ก็คือเมื่อมีการเลือกตั้งทั่วไปประชาชนผู้มีสิทธิในการออกเสียงลงคะแนนเพื่อเลือกตัวแทนของตนเองเข้าไปทำหน้าที่ฝ่ายนิติบัญญัติและฝ่ายบริหารประชาชนหนึ่งคนก็มีหนึ่งเสียงเท่ากัน หลักทั้งสองประการต้องมีอยู่ในระบอบประชาธิปไตย ถ้าหากไม่มีหลักการนี้จะทำให้ประชาชนบางคนกลายเป็นผู้มีอภิสิทธิ์เหนือประชาชนคนอื่นทั้งในทางกฎหมายและในทางการเมือง

6. จิตสำนึกในหลักความยุติธรรม การเคารพกฎกติกา ประชาชนในระบอบประชาธิปไตยต้องมีหัวใจของการเป็นนักกีฬา เพราะบรรดาข้อขัดแย้งต่าง ๆ ในระบอบประชาธิปไตยต้องใช้หลักความยุติธรรมความเที่ยงธรรม เป็นเครื่องมือตัดสินเพื่อให้เกิดความเป็นธรรมแก่ประชาชน และการดำเนินการต่าง ๆ จะต้องปราศจาก

อคติหรือความเห็นแก่ผลประโยชน์ หากประชาชนในสังคมประชาธิปไตยไม่เคารพกฎกติกาเสียแล้ว การจะยุติปัญหาต่าง ๆ ก็ไม่สามารถจะแก้ไขปัญหาลงไปได้

7. จิตสำนึกในความอดทนอดกลั้นต่อความคิดเห็นและพฤติกรรมที่แตกต่างกัน เมื่อผู้ใดใช้สิทธิเสรีภาพในการแสดงความคิดเห็นหรือการแสดงออกต่าง ๆ แม้เราจะไม่เห็นด้วยหรือไม่ชอบก็ตาม เราก็ต้องอดทนอดกลั้นรับฟังในความเห็นต่างนั้น ตราบใดที่ผู้นั้นยังใช้สิทธิของตนเองภายใต้ขอบเขตแห่งกฎหมาย ผู้นั้นอาจจะพูดสำเนียงแตกต่างกัน หรือรูปลักษณะภายนอกต่างกัน แต่ก็ยังเป็นสิทธิเสรีภาพอันชอบธรรมของบุคคลนั้น ตราบเท่าที่เขาไม่ได้ทำผิดกฎหมายและทำให้ใครเดือดร้อน

8. จิตสำนึกในหลักนิติธรรม คือหลักการอันถูกต้องชอบธรรมตามกฎหมายเป็นที่ยอมรับ มีความชอบธรรมตามกระบวนการกฎหมาย เรียกว่าการปกครองต้องเป็นไปตามหลักของกฎหมายเท่านั้น ซึ่งตรงกันข้ามกับการปกครองโดยคณะบุคคล

บทบาทเชิงพุทธเกี่ยวกับธรรมที่ส่งผลทางการเมืองไทย

จากกระแสการเปลี่ยนแปลงของหลายประเทศในโลกได้เคลื่อนตัวเข้าสู่ประชาธิปไตยจนทำให้ประเทศไทยก้าวเข้าสู่การเปลี่ยนแปลงการปกครองจากระบอบสมบูรณาญาสิทธิราชมาเป็นระบอบประชาธิปไตย โดยการนำของคณะราษฎรในวันที่ 24 มิถุนายน พ.ศ. 2475 (ทวิศศักดิ์ ตั้งปฐมวงศ์, 2555) ด้วยบริบทเชิงพุทธในการทำหน้าที่น้อมหลักธรรมมาเป็นแนวทางปฏิบัติซึ่งประชาธิปไตยตามหลักการแล้วประธานาธิบดีสหรัฐอเมริกา Abraham Lincoln (ค.ศ. 1809-1865) ได้ให้คำนิยามประชาธิปไตยในการกล่าวสุนทรพจน์ เมืองเกตต์สเบิร์ก หรือ “เกตต์สเบิร์ก” ในมลรัฐเพนซิลวาเนียในวันที่ 19 พฤศจิกายน ค.ศ. 1863 ว่า “รัฐบาลของประชาชน โดยประชาชนเพื่อประชาชนจะไม่มีวันสูญสลายไปจากพื้นพิภพนี้ (Copeland & Lawrence, (Eds.), 1985) ประชาธิปไตยเป็นรูปแบบการปกครองที่ประชาชนทุกคนมีส่วนร่วมโดยตรงในกิจกรรมของรัฐและสร้างข้อตกลงของสังคมขึ้นมาใช้เอง (Charnow & Vallasi, 1993) รัฐบาลต้องยอมรับสิทธิเสรีภาพส่วนบุคคลรวมถึงความถูกต้องและความชอบธรรมในการกระจายโอกาสและรายได้และยังคำนึงถึงผลกระทบต่อประชาชนทุกคน ด้วยความเสมอภาค (Bertrand, 1991)

ทั้งนี้ เพื่อการส่งเสริมประชาธิปไตยผ่านกระบวนการเลือกตั้งของไทยให้เติบโตไปในทิศทางเดียวกันกับประเทศที่เจริญแล้ว เช่น อเมริกา และอังกฤษ เป็นต้นนั้น การตัดสินใจเลือกตั้งถือเป็นปัจจัยสำคัญในการขับเคลื่อนบทบาทหน้าที่อันเหมาะสมให้กับผู้ลงสมัครรับเลือกตั้งให้ได้ทำหน้าที่ เมื่อได้รับเลือกตั้ง โดยเน้นการจัดสรรทรัพยากรให้เกิดประโยชน์แก่ประชาชนส่วนรวมให้อย่างทั่วถึง นอกจากจะได้ผู้นำที่เป็นผู้ที่มีทักษะความรู้ความสามารถแล้ว ในการตัดสินใจเลือกตั้งทางการเมืองประชาชนก็ควรจะเน้นปล่อยวางอัตตาธิปไตยในการเป็นตัวเรา ของเรา ลงบ้าง แต่ทว่าด้วยสัญชาตญาณของมนุษย์มีความเห็นแก่ตัวเป็นส่วนใหญ่ การตัดสินใจเลือกตั้งทางการเมืองจึงมุ่งเน้นการตอบสนองกิเลสของตนเป็นส่วนใหญ่ โดยไม่คำนึงถึงผลของการพัฒนาประเทศ

ส่วนรวม ซึ่งในบางครั้งนักการเมืองที่เลือกเข้ามาทำงานในการบริหารประเทศอาจจะไม่ได้เป็นไปเหมือนในอุดมคติที่คาดหวังไว้ แต่สิ่งที่ควรหันมาให้ความสนใจในการส่งเสริมการเลือกตั้งทางการเมืองก็คือ การใช้หลักธรรมาธิปไตย อันเป็นหลักการเพิ่มอุดมปัญญาประชาธิปไตยในการตัดสินใจในการเลือกตั้งทางการเมืองเพื่อให้มองเห็นถึงประโยชน์สุขของประชาชนส่วนรวม ไม่เลือกในสิ่งที่ตอบสนองต่อกิเลสของตน แต่จะมุ่งเน้นเพื่อประโยชน์สุขของเพื่อนมนุษย์อันมีประการสำคัญต่าง ๆ ดังนี้

1. การจัดการความสัมพันธ์ระหว่างหลักพุทธธรรมกับหลักการประชาธิปไตยทางการเมืองหลักประชาธิปไตยเป็นการให้อำนาจแก่ประชาชนโดยประชาชน และเพื่อประชาชน การให้อำนาจทั้ง 3 คือ นิติบัญญัติ การบริหาร และตุลาการอันเป็นหลักการสำคัญของระบอบการเมืองที่ได้รับความศรัทธาเลื่อมใสจากประชาคมโลกอย่างแพร่หลายมากที่สุดในปัจจุบัน ซึ่งประกอบด้วยหลักการสำคัญ 5 ประการ คือ

1.1 หลักอำนาจอธิปไตยเป็นของประชาชน (Popular Sovereignty) เพื่อแสดงออกถึงอำนาจในการปกครองของประชาชนโดยแท้จริง ประชาชนจะแสดงออกซึ่งการเป็นเจ้าของอำนาจโดยใช้อำนาจอำหนดตัวผู้ปกครองและผู้แทนของตน รวมทั้งอำนาจในการถอดถอนในกรณีที่มีการใช้อำนาจโดยมิชอบ โดยผ่านกระบวนการเลือกตั้งของประชาชนอย่างอิสระเสรีแบบลับและทั่วถึงมีกำหนดเวลาที่แน่นอน ในพระพุทธศาสนาได้กล่าวถึงหลักอธิปไตย 3 ประการ คือ หลักอิตตอธิปไตยคือการเอาตนเป็นใหญ่ หลักโลกาธิปไตย คือการเอาโลกเป็นใหญ่ และหลักธรรมาธิปไตย คือ การเอาหลักธรรมเป็นใหญ่ ซึ่งพระพุทธศาสนาเน้นหลักธรรมาธิปไตยเป็นรูปแบบในการปกครองที่ดีที่สุดเพื่อส่งผลให้การตัดสินใจเป็นธรรมมากที่สุด

1.2 หลักเสรีภาพ (Liberty) การที่บุคคลสามารถกระทำ หรืองดเว้นกระทำการสิ่งหนึ่งสิ่งใดตามที่ต้องการ ตราบเท่าที่การกระทำหรืองดเว้นการกระทำนั้นไม่ไปละเมิดสิทธิและเสรีภาพของผู้อื่นที่ได้รับการคุ้มครองตามกฎหมายและไม่เป็นการขัดต่อความสงบเรียบร้อยหรือศีลธรรมอันดีของประชาชน ในปัจจุบันในการเลือกตั้งแต่ละครั้งที่ผ่านมามักจะเห็นได้ว่าการซื้อสิทธิขายเสียงกันอย่างกว้างขวาง แต่ถ้าตามหลักการพระพุทธศาสนาแล้วนั้น มีการกำหนดสิทธิและหน้าที่อันพึงกระทำที่ “ไม่เบียดเบียนตน ไม่เบียดเบียนผู้อื่น ทำจิตใจให้บริสุทธิ์” ซึ่งในพระวินัยพระพุทธเจ้าได้ให้หลักเสรีภาพในการคิดพิจารณาแก่ชาวกาลามะในการที่จะเชื่อหรือไม่เชื่อในกาลามสูตร 10 ประการ เช่นอย่าเชื่อเพียงเพราะเล่าสืบกันมาฟังตามกันมาข่าวลือ การอ้างตำราหรือทฤษฎี เป็นต้น หากจะเชื่อต้องใช้ปัญญาพิจารณาไตร่ตรองให้รอบคอบตามหลักของโยนิโสมนสิการ การตัดสินใจเลือกตั้งทางการเมืองก็เช่นเดียวกัน “ควรใช้ปัญญาโดยละเอียดถี่ถ้วนด้วยตัวเอง”

1.3 หลักความเสมอภาค (Equality) ในระบอบประชาธิปไตยเชื่อมั่นว่าหากมนุษย์มีโอกาสที่เสมอภาคเท่าเทียมกัน ถึงแม้ว่าจะมีความสามารถที่แตกต่างกันก็ตาม มนุษย์จะสามารถดำรงชีวิตที่ดิ้นรนกันด้วยความเสมอภาคจึงเป็นคุณลักษณะขั้นพื้นฐานที่ประชาชนในสังคมเดียวกันมีความเท่าเทียมกันภายใต้กฎหมายเดียวกัน ซึ่งในพระพุทธศาสนาจะเห็นได้อย่างชัดเจนในการให้ความเสมอภาคในเรื่องวรรณะเชื้อชาติเช่น บุคคลไม่ว่าจะอยู่วรรณะไหนก็สามารถเข้ามาบวชในพระพุทธศาสนาได้และนับถือกันในเรื่องของพรocha โดยไม่คำนึงว่าจะอยู่วรรณะใด เชื้อชาติใดหลักความเสมอภาคในการเคารพนับถือพระรัตนตรัย แต่ถ้าบริบททางการเมืองไทยนั้นจะมี

การแบ่งแยกสรรปันส่วนแบ่งพรรคแบ่งพวกจนเกิดวาทะ “พวกมาก ลากไป” ทำให้พรรคที่ไม่ได้รับการเลือกตั้งหาวิธีการในการหาข้อผิดพลาดของคณะรัฐบาลที่มาจากการเลือกตั้งให้เกิดความเสียหายและแสดงความรับผิดชอบจนถึงขั้นยุบสภาหรือลาออกไปในที่สุด การตัดสินใจเลือกตั้งทางการเมืองจึงควรเน้นหลักพรหมวิหารธรรม คือเมตตา สงสาร กรุณา ช่วยเหลือ มุทิตา เมื่อได้ดี อุเบกขา ไม่เห็นแก่ฝ่ายใดฝ่ายหนึ่ง แต่จะเน้นความเป็นกลาง คือพิจารณาก่อนการตัดสินใจด้วยหลักการและเหตุผลนั่นเอง

1.4 หลักการปกครองโดยกฎหมาย (Rule of Law) หลักการนี้มีขึ้นเพื่อมุ่งจะให้ความคุ้มครองแก่สิทธิและเสรีภาพขั้นพื้นฐานของประชาชนเป็นสำคัญ “หนึ่งคนหนึ่งเสียง” ถือเป็นศักดิ์และสิทธิของประชาชนในการเลือกตั้ง เพื่อเป็นการกำหนดให้ผู้ปกครองหรือคณะรัฐบาลในฐานะที่ได้ผ่านการเลือกตั้งจะใช้อำนาจใดๆ ได้ก็ต่อเมื่อมีกฎหมายให้อำนาจไว้ อีกทั้งการใช้อำนาจนั้นจะต้องอยู่ภายใต้ขอบเขตตามเจตนารมณ์ของกฎหมาย ซึ่งเป็นไปเพื่อประโยชน์สุขของประชาชนเท่านั้น การจำกัดสิทธิเสรีภาพใด ๆ ของประชาชนจะต้องเป็นไปตามเงื่อนไขของกฎหมายเท่านั้น ในพระพุทธศาสนามีพระวินัยซึ่งถือว่าเป็นกฎหมายที่เป็นหลักปฏิบัติของสงฆ์ที่จะอยู่ร่วมกันอย่างสันติสุข โดยมีจุดมุ่งหมายเพื่อหมู่คณะมีความสุข ชุมชนช่วยปกป้องคนดีจนถึงเพื่อความตั้งมั่นแห่งพระสัทธรรม คือพระพุทธศาสนา เป็นต้น การเลือกตั้งทางการเมืองก็เช่นกัน ถึงแม้จะผ่านการเลือกตั้งแต่ก็ยังคงต้องให้ความเคารพในเสียงของประชาชนในฐานะเป็นเจ้าของอำนาจอธิปไตย

1.5 หลักเสียงข้างมาก (Majority Rule) การปกครองในระบอบประชาธิปไตยเป็นการปกครองเพื่อผลประโยชน์ของประชาชน ดังนั้น ในการตัดสินใจใด ๆ ไม่ว่าจะเป็นการกำหนดตัวเลือกผู้ปกครอง เพื่อให้มั่นใจว่าการตัดสินใจเลือกผู้ปกครองนั้นจะสะท้อนถึงความต้องการของคนส่วนใหญ่อย่างแท้จริง ก็จะต้องให้ความเคารพและคุ้มครองเสียงข้างน้อยด้วย ทั้งนี้ เพื่อประกันว่าฝ่ายเสียงข้างมากจะไม่ใช้มติในลักษณะพวกมากลากไปในพระพุทธศาสนาก็ใช้หลักเสียงข้างมากเป็นเครื่องตัดสิน เช่น การรับภิกษุ จะต้องมีการถามท่ามกลางสงฆ์ว่า พระภิกษุรูปใดสมควรได้รับผ้ากฐิน โดยมีการเสนอพระภิกษุรูปที่สมควรได้รับผ้ากฐิน หากพระภิกษุสงฆ์เห็นด้วยก็เปล่งวาจาพร้อมกันว่า “สาธุ” หรือหากภิกษุรูปใดทำผิดพระวินัย ก็มีการตัดสินที่เรียกว่า “เยภยยสิกา” คือ การระงับด้วยเสียงข้างมากลงมติทั้งอธิกรณ์และการระงับสงฆ์ส่วนใหญ่ และในการประชุมทำสังฆกรรมต่าง ๆ นั้น ต้องมีมติเป็นเอกฉันท์หากมีข้อข้องใจมีสิทธิยับยั้งได้แม้เพียงพระภิกษุรูปเดียวทุกท้วงสงสัยทั้งหมดก็ต้องฟัง ดังกรณมาจาที่ว่า “ยสสายสมโตขมติ...โสตุณหสยสส น ขมติ โสกาเสยย” แปลว่า “ถ้ากรรมนี้ชอบใจต่อท่านผู้ใด ท่านผู้นั้นพึงเงี้ยว ถ้าไม่ชอบใจต่อท่านผู้ใด ผู้นั้นพึงพูดขึ้น” การตัดสินใจเลือกตั้งก็เหมือนกันเมื่อได้ตัดสินใจไปแล้วก็ควรยอมรับในผลของคะแนนนั้น นอกเหนือจากการที่คณะผู้ผ่านการเลือกตั้งมีการปฏิบัติหน้าที่ไม่สุจริตก็สามารถออกมามีส่วนในการทวงอำนาจอธิปไตยของตนคืนได้ (เกษญา ผาทอง, 2559)

จากสภาพการณ์ดังกล่าวข้างต้น จะเห็นได้ว่าบทบาทเชิงพุทธเกี่ยวกับธรรม เป็นกรอบแนวคิดในการปฏิบัติตามระเบียบแบบแผนที่ส่งผลในทางการเมือง เมื่อทุกอย่างเป็นไปตามกระบวนการทางประชาธิปไตยแล้ว ผลของการตัดสินใจเลือกตั้งบุคคลเข้ามาทำหน้าที่ในการบริหารประเทศจะออกมาเป็นอย่างไร ก็คงต้องยอมรับและปฏิบัติตามเพื่อเป็นการยอมรับในเสียงของประชาชนส่วนใหญ่ แต่ถ้าเมื่อใดที่ผู้ได้รับเข้าไปทำหน้าที่ในการ

บริหารประเทศไม่สามารถทำตามแผนและนโยบายที่ตนได้กำหนดไว้ ก็คงต้องแสดงความรับผิดชอบด้วยการลาออกหรือยุบสภา เพื่อเป็นการป้องกันความขัดแย้งระหว่างรัฐกับประชาชน ทั้งนี้การตัดสินใจเลือกตั้งผู้แทนทางการเมืองก็เช่นกันประชาชนต้องใช้โยนิโสมนสิการ “คือ การพิจารณาไตร่ตรองให้รอบคอบด้วยปัญญาของตนด้วยเช่นกัน”

สรุป

การบริหารและการจัดการทรัพยากรทางด้านเศรษฐกิจและสังคม เพื่อการพัฒนาของประเทศ โดยมีการเชื่อมโยงองค์ประกอบทั้ง 3 ส่วนของสังคม คือ 1. ภาครัฐ 2. ภาคเอกชน และ 3. ภาคประชาสังคม ตลอดทั้งให้มีการสนับสนุนซึ่งกันและกันอย่างสร้างสรรค์ จะก่อให้เกิดความสัมพันธ์ระหว่างเศรษฐกิจ สังคม การเมืองอย่างสมดุล ซึ่งส่งผลให้สังคมดำรงอยู่ร่วมกันอย่างสันติสุข ตลอดจนมีการใช้อำนาจในการพัฒนาประเทศชาติให้มีความเจริญก้าวหน้า เป็นไปอย่างมั่นคง ยั่งยืน และอย่างมีเสถียรภาพ

จะเห็นได้ว่ารัฐธรรมนูญได้วางรากฐานของธรรมาภิบาลไว้อย่างครบถ้วนสมบูรณ์ กล่าวคือ ในแง่ของวัตถุประสงค์ของการบริหารจัดการ รัฐธรรมนูญกำหนดให้ยึดประโยชน์สาธารณะของคนทุกภาคในสังคมทั้งในด้านโครงสร้างและด้านกระบวนการ รัฐธรรมนูญได้เพิ่มภาคประชาสังคมเข้าสู่โครงสร้างการจัดการ รัฐบาลไทยและเน้นกระบวนการมีส่วนร่วมของทุกภาคส่วน โดยเฉพาะภาคประชาสังคมในทุก ๆ ด้านทั้งระดับชาติ ระดับท้องถิ่น และระดับชุมชน ในด้านเนื้อหาของธรรมาภิบาลเอง รัฐธรรมนูญก็ได้วางหลักการที่จะก่อให้เกิดการประสานประโยชน์ของคนทุกภาคส่วนในสังคม เพื่อให้เกิดความสมดุลในการพัฒนาเศรษฐกิจและสังคมให้มีความเจริญก้าวหน้า มั่นคง ตลอดไป

บรรณานุกรม

- เกษฎา ผาทอง. (2559). ยุทธศาสตร์การพัฒนาประชาธิปไตยและกระบวนการประชาสังคมไทยภายใต้กระบวนการทัศน์หลักธรรมทางพระพุทธศาสนา. **วารสารธรรมทรรศน์**. 16(2): กรกฎาคม - ตุลาคม, หน้า 263-264.
- ชลทิศ ธีระฐิติ. (2551). **การพัฒนาทรัพยากรมนุษย์**. นนทบุรี: สำนักพิมพ์มหาวิทยาลัยสุโขทัยธรรมมาธิราช
- ทวีศักดิ์ ตั้งปฐมวงศ์. (2555). การเปลี่ยนแปลงการปกครอง 2475: การปฏิวัติที่ถูกนิยามใหม่ The Changing of the ruling in 1932: The new definition revolution. **วารสารมหาวิทยาลัยมหาสารคาม**. 31(3): พฤษภาคม-มิถุนายน, หน้า 39.

- ทิพาวดี เมฆสวรรค์. (2543, ธันวาคม 20) **ธรรมาภิบาลกับราชการไทย. นนทบุรี: เอกสารประกอบการสัมมนา**
เรื่อง "ความสำเร็จและบทเรียนในการสร้างธรรมาภิบาลในส่วนราชการ" ณ ห้องประชุมสุขุมมัยประดิษฐ์
สถาบันพัฒนาข้าราชการพลเรือน สำนักงาน ก.พ. จังหวัดนนทบุรี,.
- ธีรยุทธ บุญมี. (2541, พฤษภาคม) **รัฐธรรมนูญกับการปฏิรูปสังคมไทยในขั้นที่สอง** วารสารกรมประชาสัมพันธ์ 3
บรรทัดที่ อวรรณโณ. เอกสารวิจัยส่วนบุคคลเรื่อง "การสร้างธรรมาภิบาลในสังคมไทย" วิทยาลัยป้องกันราชอาณาจักร. ปีการศึกษา 2541-2542 (5), 9-11.
- ศิริวรรณ เกษภูงาติกุล. (2543, พฤษภาคม - มิถุนายน), **ข้าราชการกับธรรมาภิบาลไทย** วารสารธนาธิราช 3
23), 63-71.
- สมปอง รักษาธรรม. (2552). **ความตื่นตัวทางการเมืองของเยาวชนในพื้นที่ภาคใต้กับการพัฒนาวัฒนธรรม**
ทางการเมืองแบบประชาธิปไตยในประเทศไทยช่วงปี พ.ศ. 2549-2552: ศึกษากรณีเปรียบเทียบ
นักศึกษาในสถาบันอุดมศึกษา ๕ จังหวัดภาคใต้ วิทยาลัยสื่อสารการเมือง: มหาวิทยาลัยเกริก.
- สัญญา เคนาภูมิ. (2558). **วิถีประชาธิปไตยของพลเมืองในระบอบประชาธิปไตย.วารสารวไลยอลงกรณ์**
ปริทัศน์.5(2): กรกฎาคม-ธันวาคม, หน้า 195-196
- สัญญา เคนาภูมิ. (2560). **อิทธิพลของอรรถประโยชน์ทางการเมืองที่ส่งผลต่อการตัดสินใจทางการเมืองแบบ**
ประชาธิปไตยของประชาชนในภาคตะวันออกเฉียงเหนือตอนกลางประเทศไทย. วารสารสันติศึกษา
ปริทรรศน์ มจร.5(2): พฤษภาคม-สิงหาคม, หน้า 22
- สถาบันพระปกเกล้า. (2547). **วัดระดับการบริหารจัดการที่ดี.** (ม.ป.พ.).
- อรพินท์ สฟโชคชัย. (2541). **สังคมเสถียรภาพและกลไกประชาธิปไตยที่ดี (good governance).** รายงานที่ดีอาร์ไอ,
20 (15), 30-45.
- Copeland, L. & Lawrence, L. (Eds.). (1985). **The World's Great Speeches.** (2nd ed.) New York:
Dover.
- Charnow, A. B. & Vallasi, G. A. (1993). **"Democracy" in the Illustrated" The Coliumbia**
Encyclopedia. (5th ed.). Edited by Babara A. Charnow, A. and George Vallasi.
Coliumbia: Coliumbia University.
- Mayo, 1976; Neumann, 1995;and Ranny, 1972